

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

В. М. Кудрявцев

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

№ 9, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.47

*В. М. Кудрявцев,
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки, Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

*V. M. Kudryavtsev,
Ph.D., Associate Professor of International economic, Kharkov National Automobile and Highway University*

STATE REGULATION OF INVESTMENT SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY

В даній роботі було розроблено та запропоновано основні заходи державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки. Виявлено що, система забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки повинна бути представлена взаємопов'язаними заходами суб'єктів: держави, підприємств і домашніх господарств. Доведено що, вся сукупність дій суб'єктів повинна бути спрямована на досягнення п'яти структурованих цілей: максимально сприятливого інвестиційного клімату, ефективного використання інвестиційного потенціалу та його розвитку, формування стійких інструментів і форм стабільної інвестиційної діяльності та надання їм інноваційної спрямованості, якісного, довгострокового стабільного інвестиційного економічного зростання, підвищення якості життя населення і формування накопичень для майбутньої інвестиційної діяльності. Також було розглянуто цілі, методи та інструменти державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки.

In this work were developed and offered basic measures of state regulation of investment security of the national economy. Found that the system of providing investment security of the national economy should be submitted interrelated measures subjects: state, companies and households. We prove that the totality of actions of subjects should be aimed at achieving a structured five objectives: maximum favorable investment climate, efficient use of investment potential and its development, the formation of stable instruments and forms stable investment and providing them with innovative orientation, quality, long-term stable investment growth, improving quality of life and the formation of savings for future investment. It was also considered objectives, methods and instruments of state regulation of investment security of the national economy.

Ключові слова: держава, національна економіка, регулювання, економічна безпека, інвестиційна безпека.

Keywords: state, national economy, regulation, economic security, investment security.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших факторів та умов забезпечення інвестиційної безпеки є діяльність держави в інвестиційній сфері національної економіки. Незаперечна роль регулятора і основного «творця» сприятливого інвестиційного клімату, не виключає як самостійної участі держави в інвестиційній діяльності, так і виступаючи в якості гаранта і співучасника інвестиційних бізнес-процесів.

Очевидний висновок, що держава володіє широким спектром можливостей для впливу на економічну систему з метою забезпечення інвестиційної безпеки країни. Тому необхідно виділити головні напрямки дій державних структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дані проблеми у розвитку вітчизняної економіки відображені у працях наступних українських та зарубіжних вчених: О. І. Барановського, О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко О. С. Власюка, В. О. Василенко, В. М. Гейця, В. П. Горбуліна, В. І. Мунтіяна, С. І. Пирожкова, Я. А. Жаліло, Г. А. Пастернак-Таранушенко, В. І. Кириленко, Паштова Л. Г., Олейников А. А. [1-8].

Метою статті є розробка основних заходів державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Всі державні заходи щодо забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки можна представити як соціально-правові, науково-технічні, фінансові, організаційні та контрольні. Цілі, методи та інструменти державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки представлені в таблиці 1.

Значення соціально-правового, юридичного аспекту у забезпеченні безпеки соціально-економічної системи взагалі та економічної безпеки зокрема визначається роллю держави в даних процесах, тому саме держава – творець правових норм, гарант їх виконання і відповідальний за наслідки правового впливу на економічні процеси. З іншого боку, правові норми суб'єктивні, тому їх протидія сформованим соціально-економічним відносинам неможлива. Подібні правила не тільки не будуть виконуватися суспільством, але і викличуть до життя нові відносини, за рамками правового поля (тіньові економічні відносини).

Тому в регулюванні економічної та інвестиційної безпеки національної економіки правова функція держави полягає в доповненні та компенсуванні зусиль господарюючих суб'єктів і населення щодо забезпечення власної інвестиційної безпеки, створенню максимально комфортних умов реалізації всіх можливостей щодо нівелювання існуючих і попередження можливих загроз.

У сучасній юридичній практиці України відсутній цілісний правовий підхід до забезпечення економічної безпеки національної економіки. Подібна ситуація вимагає виявити найуразливіші місця у правовому регулюванні інвестиційної безпеки національної економіки та запропонувати напрями і способи підвищення ефективності юридичного забезпечення інвестиційної безпеки країни.

Таблиця 1.

Методи, цілі, форми і інструменти державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки

Методи	Первинні цілі	Форма впливу	Інструменти впливу
Прямі (впливають безпосередньо на інвестиційну сферу) -	- стимулювання інвестиційної активності і зростання виробництва;	- кредитування інвестиційних проектів; - субсидування інвестиційних проектів;	- адресні інвестиційні програми; - цільові інвестиційні програми; - проектне фінансування; - бюджетне кредитування;

	- формування конкурентного середовища; - забезпечення виживання окремих секторів економіки; - забезпечення необхідної спрямованості розвитку окремих галузей економіки; - формування платоспроможного попиту; - підвищення зайнятості населення	- змішані державні інвестиційні проекти; - організація емісії цінних паперів; - пільгове надання державних капітальних ресурсів (земля, обладнання та тощо); - інвестиційні витрати бюджету	- концесійні угоди; - випуск і забезпечення державних цінних паперів; - державне замовлення; - придбання цінних паперів інвесторів
Непрямі (прямо не зачіпають інвестиційну сферу)	- забезпечення вектора розвитку окремих галузей і регіонів; - оновлення матеріально-технічної та технологічної бази; - протекціонізм; - поліпшення інвестиційного клімату; - стимулювання виробництва конкретних видів продукції	- податкова політика; - митна політика; - амортизаційна політика; - надання державних гарантій; - регулювання фінансового ринку та банківської сфери; - державні наукові дослідження і розробки	- зміна податкових ставок, бази оподаткування; - податкові пільги, канікули, відстрочки; - зміна митних режимів, пільги та відстрочки платежів з мита і зборів; - диференціація амортизаційних режимів за різними критеріями, прискорені механізми; - гарантії та співфінансування приватних інвестиційних проектів; - постійний моніторинг і коректування облікової ставки та резервів

Першим кроком на шляху формування системи правого забезпечення інвестиційної безпеки країни має стати прийняття нового закону «Про національну безпеку України», в якому закріплювалися б базові, концептуальні засади структури забезпечення економічної та інвестиційної безпеки держави.

Іншою проблемою є відсутність механізмів правого захисту суб'єктів економічної безпеки, відповідальності за невиконання норм і взагалі механізмів реалізації нормативно-правових актів. Подібна ситуація породжує численні «місцеві» тлумачення положень нормативних документів, як правило, на користь правозастосовників, породжуючи численні корупційні та організаційні порушення, перешкоджаючи забезпеченню безпеки, у тому числі в інвестиційній сфері.

Важливим аспектом правового регулювання забезпечення інвестиційної безпеки національної безпеки є питання юридичної відповідальності, як в абсолютному, так і процесуальному вираженні. Нагальною проблемою залишається контроль за доходами громадян, насамперед підприємців і державних чиновників. Правовий нігілізм в такому принциповому питанні породжує не тільки зростання корупції, а й інвестиційну проблему – легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом. При цьому подібна інвестиційна діяльність так само залишається за межами правового поля, тобто держава не може впливати на інвестиційні процеси і регулювати інвестиційну безпеку національної економіки.

Іншим аспектом, що перешкоджає правому забезпеченню інвестиційної безпеки національної економіки, є запутаний і штучно ускладнений кримінальний процес, слабе забезпечення цивільного та арбітражного процесів, що дозволяють затягувати прийняття рішень у справах, відхилити претензії і звинувачення через незначні неточностей в документах і т.п. Особливо гостро дана проблема стоїть у фінансово-кредитних відносинах, де суб'єкти володіють значними матеріальними та організаційними ресурсами і здатні неправовими методами впливати на судові та адміністративні рішення.

Роль держави в науково-технічному розвитку економіки визначається як світовими тенденціями, так і особливостями історичного розвитку країни. Очевидно, що склалися структура економіки орієнтована на експорт продуктів з низькою доданою вартістю, однак масштаб такого експорту дозволяє сформувати значні фінансові ресурси, у тому числі державні, які можуть бути використані для технічного переозброєння виробництва та розвитку нових технологій. Головне питання – яким шляхом вирішити проблему технічної відсталості.

Перший варіант – придбання передових технологічних рішень та обладнання в готовому вигляді. Такий шлях найбільш дешевий з фінансової точки зору та є найкоротшим за часом. Однак вимагатиме постійного оновлення, отже, залежність від предметів споживання переросте в залежність від запасних частин, програмного забезпечення, постійної наладки, діагностики та модернізації засобів виробництва.

Інший варіант – самостійне створення нового обладнання, матеріалів, технологій та їх впровадження у виробництво. Тут потрібно більш значний обсяг матеріальних, трудових, фінансових ресурсів і тривалий час, причому не гарантований результат, на відміну від першого шляху.

Думається, що для України, яка проголосила інноваційну спрямованість економічного розвитку, необхідний третій шлях, що органічно поєднує два попередніх варіанта. У деяких сегментах, наприклад авіакосмічному, військово-промислового, які мають достатній потенціал, необхідно сконцентрувати зусилля на самостійному розвитку. В інших, найбільш важливих з позицій інвестиційної безпеки країни: будівництві та виробництві будівельних матеріалів, промислового машинобудуванні, енергетиці тощо, необхідно оновлювати саме технології, не соромлячись купувати найбільш передові, у тому числі і за державний рахунок.

Організаційний та контрольний напрямки державного забезпечення інвестиційної безпеки найбільш взаємопов'язані і взаємозумовлені. Організація інвестиційної діяльності, контроль процесу та результату – два неминуче спільних процесу, і їх поділ істотно знизить ефективність заходів.

Вибір же того чи іншого конкретного варіанту участі в інвестиційній діяльності в кожній країні здійснюється державою самостійно, при оцінці двох основних факторів. По-перше, важливість того чи іншого проекту для національної економіки в цілому або економіки регіону. По-друге, при достатній важливості проекту, наскільки проблемним (ризиковим) буде його здійснення без участі держави. Ризикувати ж державними ресурсами не дозволяє сучасна політична система. Оцінка ефективності проектів з боку підприємця і держави різна. Для підприємця головне – дохід (відсоток, дивіденд), для держави – можливий приріст сукупного продукту (ВВП) чи інших соціально значущих позицій. Тому й управлінські рішення державного службовця і підприємця істотно різняться по суті. Спрощено інвестиційна взаємодія держави і бізнесу виглядає як: податки від бізнесу – субсидії (дотації, пільги по податках і зборах, кредити) від держави.

Сама участь держави також може бути різним. Можливе використання державних коштів (пільг, гарантій) зацікавленими фірмами. У даному випадку основне ризикове навантаження несе приватний інвестор, а держава лише розділяє деякі ризики. Інший варіант передбачає допущення приватного капіталу в державні проекти, де основний ризик несе держава. Однак, як ми зазначили, механізм і мотивація рішень бізнесмена і чиновника докорінно різні. По суті, нульова вартість капіталу для держави, відсутність необхідності повернення і неможливість банкрутства, роблять не настільки необхідною ретельне опрацювання інвестиційних рішень в державному інвестиційному проекті. Для бюрократа найважливішою є оцінка діяльності в поточному періоді, для підприємця – результат. Враховуючи, що найбільш кращим результатом для приватного інвестора є максимальна прибутковість, досягнення якої можливе лише при високому рівні ризику, поєднати інвестиційну діяльність держави і бізнесу досить складно.

Тим не менш, держава є центральним суб'єктом забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки. Сформувалися три фундаментальні напрямки, що істотно розходяться в питаннях державного регулювання економіки: неокласичний, кейнсіанський та інституціональний. При цьому в спеціальній літературі весь комплекс можливих заходів держави по впливу на економічну систему поділяють на прямі і непрямі методи впливу. Методи прямого регулювання засновані на прийнятті державою управлінських рішень в реальному секторі економіки і можливості насильницької зміни економічних відносин, у тому числі за допомогою юридичних обмежень і санкцій.

В якості прямих методів найбільш поширеними і ефективними є: управління державною власністю, державна інвестиційна діяльність, антимонопольне регулювання і виконання бюджетів. Для регулювання інвестиційної безпеки країни можуть бути використані всі перераховані методи. Мета антимонопольного регулювання у формуванні та розвитку конкурентного середовища, яке може досягатися як методом створення державних підприємств, так і дроблення, приватизації та роздержавлення, для досягнення аналогічних цілей. Більш того, процеси злиття і поглинання компаній безпосередньо визначаються напрямом і масштабами

інвестиційної діяльності. Виконання ж державного бюджету є базою для всіх перерахованих методів прямого впливу на економіку і відносним регулятором інвестиційної діяльності в країні в цілому. Для кожної стадії інвестиційного розвитку підприємства і галузі економіка держави має формувати пріоритетні інструменти забезпечення (утримання та підвищення) рівня інвестиційної безпеки.

Зупинимось докладніше на інвестиційній діяльності держави як найбільш простому і дієвому методі регулювання інвестиційної безпеки національної економіки. Держава виступає повноправним інвестором і може здійснювати як реальні, так і фінансові вкладення для досягнення своїх цілей. Саме з метою інвестування найбільш істотно різниця підприємницьких (приватних) і державних інвестицій. По-перше, держава може використовувати переваги неперверності капіталу, тобто на відміну від приватника не платить за користування чужими коштами. По-друге, прибуток не є для держави головним критерієм оцінки проекту, тому на перший план виходить ризик можливого збитку, тобто при беззбитковості проекту державні інвестиції можуть вирішувати соціальні, екологічні та інші завдання. По-третє, держава може мінімальною участю (наприклад, держгарантіями) забезпечити високу інвестиційну привабливість значущих проектів.

Значні ресурси, що акумулюються в різних резервних фондах, дозволяють українському уряду проводити активну інвестиційну діяльність, забезпечуючи високий рівень інвестиційної безпеки, однак використання монетаристської концепції регулювання економіки значно обмежує даний напрямок. Як відомо, головною метою такої політики є підтримка стабільності економічних параметрів функціонування. Сдиний абсолютний регулятор економіки – конкуренція, тому саме ринкові сили гарантують баланс попиту і пропозиції, при появі диспропорції між ними ситуація виправляється зміною системи цін, але не в абсолютному вираженні (кількості грошових одиниць), а в їх купівельній спроможності. Головна причина нестабільності системи – економічна діяльність держави. На подібних постулатах і будеться політика українського уряду в економіці, тобто держава сама обмежує свої можливості регулювання економіки лише бюджетно-податковими механізмами.

Варто визнати, що в забезпеченні інвестиційної безпеки країни бюджет і податки також відіграють роль досить дієвого регулятора. З одного боку, рівень оподаткування, розміри податкової бази, механізм стягування податків визначають «габарити» і терміни інвестиційних програм окремих економічних суб'єктів і самої держави, з іншого – бюджет, його планування і контроль є чітким мірилом інвестиційної діяльності держави. Слід зазначити, що монетарна концепція припускає можливість використання бюджетного дефіциту, якщо цілями є: розвиток приватних інвестицій, боротьба з інфляцією, підтримання конкурентоспроможності за кордоном. Головне, на думку монетаристів, – використання державних інвестицій як доповнення приватних.

Висновки. Таким чином, опора на єдину модель державного регулювання національного господарства не дозволить повноцінно забезпечити інвестиційну безпеку національної економіки. Потрібно синтез підходів для одноразового досягнення трьох цілей: стабільності, стійкості та незалежності функціонування і розвитку економічної системи. У свою чергу, синхронізація запропонованих напрямів державного регулювання інвестиційної безпеки економічної системи, їх органічний взаємозв'язок вимагає розглянути механізм інвестиційної безпеки національної економіки.

Як система забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки представлено взаємопов'язаними заходами суб'єктів: держави, підприємств і домашніх господарств. Вся сукупність дій суб'єктів спрямована на досягнення п'яти структурованих цілей: максимально сприятливого інвестиційного клімату, ефективного використання інвестиційного потенціалу та його розвитку, формування стійких інструментів і форм стабільної інвестиційної діяльності та надання їм інноваційної спрямованості, якісного, довгострокового стабільного інвестиційного економічного зростання, підвищення якості життя населення і формування накопичень для майбутньої інвестиційної діяльності.

Література:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О.І. Барановський – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія / В. І. Кириленко – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.
3. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко ; наук. ред. О. Г. Білорус – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
4. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян – К.: КИИЦ, 1999. – 463 с.
5. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін.; За ред. В. М. Геєця – ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
6. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко – К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.
7. Паштова Л. Г. Инвестиционная составляющая экономической безопасности : монография / Л. Г. Паштова – М.: Изд-во Гном и Д, 2001. – 240 с.
8. Олейников Е. А. Экономическая и национальная безопасность : учебник / Под ред. Е. А. Олейникова – М.: Издательство «Экзамен», 2004. – 768 с.

References:

1. Baranovskyi, O. I. (1999), *Finansova bezpeka* [Financial security], Feniks, Kyiv, Ukraine, p.338.
2. Kyrylenko, V. I. (2005), *Investytsiina skladova ekonomichnoi bezpeky* [The investment component of economic security], KNEU, Kyiv, Ukraine, p.232.
3. Bilorus, O. H. and Lukianenko, D. H. (2001), *Hlobalizatsiia i bezpeka rozvytku* [Globalization and Development Security], KNEU, 2001 Kyiv, Ukraine, p.733.
4. Muntian, V. I. (1999), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy* [The economic security of Ukraine], KYITs, Kyiv, Ukraine, p.463.
5. Heiets, V. M. Kyzum, M. O. Klebanova, T. S. Cherniak, O. I. and others (2006), *Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Simulation economic security: state, region, enterprise], VD «INZhEK», p.240.
6. Pasternak-Taranushenko, H. A. (2003), *Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia* [The economic security of the state. Methodology software], Kyivskiy ekonomichnyi instytut menedzhmentu, Kyiv, Ukraine, p.320.
7. Pashtova, L. G. (2001), *Investitsionnaja sostavljajushhaja jekonomicheskoy bezopasnosti* [The investment component of economic security], Izd-vo Gnom i D, Moscow, Russia, p.240.
8. Olejnikov, E. A. (2004), *Jekonomicheskaja i nacional'naja bezopasnost'* [Economic and national security], Izdatel'stvo «Jekzamen», Moscow, Russia, p.768.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015р.